

بيان تاريخ أصنام الجاهلية

So Bandingan ko Manga Barahala o Manga
Arab ko Masa a Jāhiliyyah

al Khutbah 91

Ki: Alim, Hassanor M. Alapa

al Murshid al Am

al Insan Islamic Assembly of the Philippines

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَسَيِّئَاتِ
أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا، وَأَشْهَدُ أَلَّا
إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، اللَّهُمَّ صَلِّ وَسَلِّمْ
وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَمَنْ اهْتَدَى يَهْدِيهِ إِلَى
يَوْمِ الدِّينِ ... وَبَعْدُ..

فِيآعِبَادَ اللَّهِ يَقُولُ الْحَقُّ تَبَارَكَ وَتَعَالَى فِي الْقُرْآنِ الْكَرِيمِ:
قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا
هُمْ يَحْزَنُونَ (البقرة 31)

Innalhamda lillāhi nahmaduhu wa nastāinuhu wa nastagfiruh, wa
na'ūdubillāhi min shurūri anfusinā wa sayyiāti a'mālinā, man yahdihillāhu
falā mudhillalahu, wa may yudhlil falan tajida lahu waliyyan murshidā, wa
ash'hadu allā ilāha illallāhu wahdahu lā sharīka lahu, wa ash'hadu anna
Mohammadan abduhu wa rasūluh, Allāhumma salli wa sallim wa bārik alā
Mohammadin sallallāhu alayhi wa salallama wa alā ālihi wa sahbihi wa
manihtadā bihad'yihī ilā yawmidd dīn wa ba'du:

Fayā ibādallāhi, Yaqūlul Haqqu Tabāraka wa Ta'ālā fil Qur'ānil Karīm:

Qulnah bitū minhā jamīan fa'immā ya'tiyannakum minnī hudan faman
tabī'a hudāya falā khawfun alayhim wa lā hum yahzanūn (al Baqarah 31).

So langowan a podipodi a go so samporna' a bantog na rk o Allāh ﷻ, bantogn tano Skaniyan go mamangni tano ron sa tabang, a go mangni tano Ron sa sapngan Iyan so manga dosa tano, go lomindong tano ko Allāh ﷻ phoon ko manga antiyor o manga ginawa tano, a go so pangararata o manga galbk tano, sa taw a toroon skaniyan o Allāh ﷻ, na da' a makadadag on, na sa taw a dadagn iyan na di nka dn mitoon sa salinggogopa iyan a phakatoro' on.

Manga Oripn o Allah:

Aya bandingan tano imanto na so kaphamagosaya tano ko btad o barahala o jahiliyyah ka an tano midayag sankā'i a manga barahala a kapapantagan, sa patoray ko sanang a Muslim a kapakaolad o sabot iyan ko agama niyan a Islam ka an on makaogop ko kapakabagr o paratiaya niyan ko Allah.

So Amr bin Luhay a go so Kasimba sa barahala sa Lopa' a Arabia

Ayon ko iringa' a andang, na so *Amr bin Luhay al Khuzā'ī* عمرو بن لُحَيّ الخزاعي na skaniyan i kiasabapan sa kiasambii ko agama o *Ibrāhīm* a so kaparatiaya sa isaisa a Kadnan (*Tawhīd*) sa inadn iyan so manga rinayagan a barahala sa Makkah. Skaniyan na kangodaan a mama a giobat iyan so bangnsa a *Jurhum* a isa oto ka loks a manga taw sa *Yaman* a ron miakapangamong so *Ismā'il* ko kiabaling iran a pd iran sa *Makkah* ko oriyān o kiambowat o ig a *Zamzam*, sa mindato' siran roo sa siran i somisiyap sa *Ka'bah* ko oriyān o kiambalaya on o *Ibrāhīm* a go so *Ismā'il*, sa sii ko kialagaday o masa na so *Amr bin Luhay* na miakithidawa' ko mbawataan o *Jurhum*, sa miadaag iyan siran na biogaw niyan siran sa lopa' a *Makkah*, sa skaniyan i miakasambi' a kominibir sa *Ka'bah*.

Na miakaisa a alongan a miasakit na miatharo' on a adn a bowalan a mayaw sa *al Balqā* sa *Shām* (*Syria*) na phaygo' on ka bolong, na pinggolawla niyan na miapiya so sakit iyan, na miain'nka iyan roo sa *Shām* a so manga taw ron na pzimba siran sa manga barahala, sa igira adn a pangindaw iran a oran odi' na kapangni sa panabang ko kasasangata ko rido'ay na sii siran pphamangni sankoto a manga barahala. Na inantap iyan oto sa giyoto i bnar a tohan sabap sa kagiya giya ingd a *Shām* na aya lopa' a pkhapoonan o manga agama a go so manga *Nabī*, na miangni kiran sankoto a manga barahala na inawidan iyan sa *Makkah* na inilmba' iyan sa *Ka'bah*, a go inipanolon iyan ko manga Arab a kasimbaa iran sankā'i a manga barahala a go so manga pd a salakaw a barahala, sa inikasoy niyan siran ko kasimbaa iran ko manga barahala o pagtaw o *Nabī Nūh*.

Ayon ko katharo' o Rasūlullāh ﷺ na so *Amr bin Luhay* na skaniyan i paganay a mbabago ko adat o manga Arab ko kiaadna iran ko *Bahīrah*, *Wasīlah*, *Sā'ibah*, a go so *Hām*. Giyanan so sosen a manga onta a pmbalowin o manga Arab a jahiliyyah a sosotin siran a bobokaan siran a di siran khasombali sa ba siran khana, ka ibbgay siran a pammgayan ko katohanan iran a salakaw ko Allah.

So barahala a *Wudd*, *Suwā*, *Yagūth*, *Ya'ūq* a go so *Nasr*, na siran i manga barahala o pagtaw o *Nabī Nūh*. Sa so manga toladan iran a piagtawtaw na piangmbaalan ko masa o *Jarīd*. Sa ayon ko iringa a thothol, na so *Wudd*, *Suwā*, *Yagūth*, *Ya'ūq*, a go so *Nasr* na siran na manga mama a manga barasimba a miawapat siran ko sold o saolan. Na so manga tonganay ran na minimboko' iran ankoto a manga mama, na adn a sakataw a mama a pd ko mbawataan o *Cain* na pitharo' iyan a: "Khagaga ko a kambaal akn sa lima a barahala a piagtawtaw a datar iran dn sa manga paras, sa aya bo' a di ko khagaga na o ba ko siran masoki sa niyawa na so pagtaw niyan na miakaayon siran ko lalag iyan. Na inmbaalan iyan ankoto a manga barahala sa inilmba' iyan kiran. Na so pagtaw ko paganay a salono' iran na sslaan iran ankoto a manga toladan a mbobolawas sa pananadm kiran sa phliyotn iran sa datar o kathawaf sa *Ka'bah*.

Na so miakasalono' a sarapiyag a pagtaw na lomiabaw a kasslaa iran sankoto a manga toladan iran, na so miakasalono' ko ika tlo lapis a pagtaw na pitharo' iran a: "So manga apo' tano na sslaan iran anka'i a manga barahala sabap sa kagiya siran i manga phanafaat kiran ko tohan" na inipoon sankoto a masa na so manga barahala na sinimba iran, na so kiadadag iran ko kiasimba iran sa barahala na siogo' kiran o Allāh so *Nabī Idrīs*, sa inisogo' iyan ko pagtaw so kakasoy ran ko kasimbaa ko isaisa a Kadnan a somiogo' ko Sogo' a *Idrīs*, ogaid na ba iran dn pitharo' a so *Idrīs* na bokhag. Na sii sankā'i na ba dn kinowa o Allāh ﷻ so *Idrīs* sii sa ginawa niyan.

Sa milawlanda' dn so pagtaw sa taman sa siogo' o Allāh so *Nabī Nūh*. Skaniyan na pat gatos a go walo polo' ragon a omor iyan ko kiasogo'a on ko pagtaw niyan sa pantag sa kikhasowin iyan kiran ko kasimba sa isaisa a tohan, ogaid na so pagtaw na tiawag iran skaniyan a bokhag, sa da iran onoti so Panolon iyan. Na sabap roo na siogo' skaniyan o Allāh ﷻ sa kathapi' iyan sa padaw. Na so kiapasada niyan ko padaw na skaniyan na miakanm gatos ragon a omor iyan, na miakaoma so mala' a solapay o ig a minigald a doniya sa miakapat polo' ragon. Na giyankoto a solapay a ig na miaanod iyan ankoto a manga barahala o pagtaw o *Nūh* a phoon ko palaw a *Naud*, sa inibmbr skaniyan o rgs sa taman sa inisamapay sa lopa'

a *Juddah* (*Jeddah*) sa Saudi Arabia. Na gowani a tharotos so ig na so manga barahala na miatatap a mibbtad siran sa kilid a ragat. Na so kapzambro ndo' na pkhitambon on so bayan'k sa taman sa minigald siran ko lopa'.

Na sii ko masa a so *Amr bin Luhay* na mikhapaar sa *Makkah* a mimbaloyskaniyan a *Kāhin* (olowan a pphangokom a go pndarpaan a isa ka adat) a go skaniyan i somisiyap sa *Ka'bah*, na adn a bolayoka iyan a aya ngaran iyan na so *Abū Thumāmah* a pd ko manga *Jinn*, na giyankoto a *Jinn* na pitharo' iyan ko *Amr bin Luhay* a awaan iyan a *Tihāmah* sa tomana sa tpik a ig a *Makkah*, ka khatoon iyan roo so manga barahala sa awidi niyan siran sa *Tihāmah*, sa isogo' iyan ko manga *Arab* so kasimbaa iran sankoto a manga barahala.

Na so *Amr bin Luhay* na pinggolawla niyan so inisogo' on, na miakowa niyan ankoto a manga barahala sa tpik a ragat a *Juddah* na inawidan iyan sa *Tihāmah*. Na so kiaoma o musim a kanayik (*Hajj*) na inisogo' iyan ko manga *Arab* a kasimbaa iran sankoto a lima a manga barahala.

So Barahala a Wadd

Inibgay o *Amr bin Luhay* so barahala a *Wadd* ko *Awf bin Udhrāh* a pd ko mbawataan o *Kalb*. Na so kialagaday o masa na inawidan iran so barahala sa balintad a *Wādī al Qurā* na piakabkn iran sa *Dawmat al Jandal*. Na so *Awf bin Udhrāh* na skaniyan i paganay ko manga *Arab* a bithowan iyan so wata' iyan sa *Abd Wadd* (oripn o *Wadd*), na da' mathay na tiondog ska niyan o manga *Arab* sa inipamtho iran ko manga wata' iran so ingaran o barahala. So *Awf bin Udhrāh* na bithowan iyan so isa a wata' iyan a so *Amir al Ajdar* sa skaniyan i somisiyap ko barahala a *Wadd*. Sa mizasaloyana dn so pphakasambi' on a somisiyap ko barahala sa taman sa miakaoma so Islām. Sa giyankoto a kasisiyapa sankoto a barahala, na oman i sagorompong na adn a kababangnsaan iyan sankoto a manga barahala a aya iran sisiyapn.

Na so kiapakaoma o Islām na so barahala a *Wadd* na bininasa o *Khālid bin al Walīd* a isa a mala' a olowan ko sondaro o Islām a *Sahābah* o Nabī ﷺ.

Aya ropaan o *Wadd* na tanto a mala' a piagtawtaw a mama a adn a dow a nditarn iyan a go adn a pdang iyan a go mapoposa'i sa pana' ko waga niyan, a go adn a maaadap iyan a bankaw a adn a kalonkong iyan a kobal (panit) a katatago'an sa manga gasa' a pana'. So katharo' a *Wadd* na makapmamaana sa "Kangginawa'i odi' na kakhalayama".

So Barahala a Suwā

Inibgay o *Amr bin Luhay* so barahala a *Suwā* sii ko mama a pmbthowan sa *al Hārith* a pd ko bangnsa a *Hudayl*. Na so kiakibira sankā'i a barahala a go so kasisiyapa ko kapzimbaa on na sii misasarig ko moriataw o *Lihjān* a sapak o isa ka loks a *Hudayl*. Sa sii ran piakambkn ankoto a barahala a *Suwā* sa lopa' a *ar Ruhāt* sa balintad a Nakhlah, sa langowan a Arab a mababaling roo na gii ran zlaslaan. So maana ankoto a ingaran a *Suwā* na di katawan.

Sa so ngaran ankoto a barahala na miaaloy sa bathk sii ko andang a katharo' o manga Arab a: "Adn a isa a khailay niyan siran a malilimod siran ko mlilibta' ko dato', sa datar o *Hudayl* a malilimod siran ko mlilibta' ko *Suwā*, a dadazgn iran a gii ran khorbanan sa manga binatang a giyoto i mala' i arga' ko oman i (taw) a pagoonong".

Adn a pphangantap sa so barahala a *Suwa* na skaniyan na olan a tohan.

So Barahala a Yaghūth

So barahala a *Yaghūth* na skaniyan i sinimba o isa ka loks a *Mad'hij*, sa so *Amr bin Luhay* na inibgay niyan ankoto a barahala ko *An'Am Ibn Amr al Murādī*, a skaniyan i miabarmbad a phagapoon o isa ka loks a somasakodo' ko manga barahala. Sa so panggaw a lopa' a ron makabbkn ankoto a barahala a go so bangnsa a somisiyap on a mababaling siran roo na aya ipmbtho ron na *Mad'hij*. Na adn a masa a miatndo' oto a darpa' a giithimotimo'an o manga bangnsa sa *Yaman* a manga Arab.

So katharo' a *Yaghūth* na aya maana niyan na "Pphananabang", sa so mambo' so manga pd a barahala na aya kapzimbaa iran on na paratiaya iran sa phakaogop kiran ko margn a go aya iran babalowin a okit a kaphakarani ran ko Allāh ﷻ sa nggolalan sa safaat.

So katharo' a *Yaghūth* na miaaloy sa bathk so ingaran iyan ko andang a panoratan o manga Arab. "So barahala a *Yaghūth* na inonotan kami niyan ko kiagobata mi ko *Murād*, sa tinibowa' ami siran ko da pn kakhlibabas o kapitapita"

Giyankanan a katharo' na kaphakisabotan iyan so btad o manga Arab ko masa a da' pn so Islām ko gii ran kathitidawa', sa oman i isa ka loks na adn a barahala niyan a pphakaonotn iyan ko masa a giikanggogobat. So

barahala na skaniyan na datar o adimat a phakabgay sa mapiya, a inosar sa pantag sa kapakalinding.

So Barahala a Yaūq

So *Amr bin Luhay* na inibgay niyan ankoto a barahala ko *Mālik bin Hushām* a pd ko isa ka loks a *Hamdān*. Na piakabkn iran ankoto a barahala sa pagltan a pompongan a *Yaman* a *San'ā'* a go giya Ingd a *Shaywān*, a marani sa Bandar a Makkah, sa so bangnsa a *Hamdān* a go so sabaad a manga Arab sa *Yaman* na pzimbaan iran. Sa so katharo' a *Ya'ūq* a go so maana niyan na di marinayag.

So Barahala a Nasr

So katharo' a *Nasr* na makapmamaana sa banog, darayo, odi' na garoda sa so bangnsa a *Himyar* sa *Yaman* na siran i minili' sankā'i a barahala sa sinimba iran. Sa giyankoto a banog na skaniyan i ssaan a papanok o bangnsa a *Himyar*. Sa sii ran piakabkn sa lopa' a *al Balqā'* sa lopa a *Saba'* (*Sheba*).

Ioman roo a so *Himyar* na mimbalay siran sa mala' a torogan sa *San'ā'* a pzimbaan iran a go gii ran khorbanan sa manga binatang. Sa ayon ko iringa a thothol na adn kon a pkhan'g iran a sowara a pphakapoon sankoto a sold a torogan a simbaan, sa da' a ba oto mibbgay a maana a piakammsa sii kiran ko masa a da pn so Islam. Na minggolalan sa pangni o dowa a Ulama ko *Yahūdī* na so torogan a simbaan na bininasa iran, sa so manga taw sa *Yaman* na miagagama siran sa Agama a *Yahūdī* sa minggolalan ko dato' o manga Himyar a so *Dū Nawās* a mindato' ko pagltan o ragon a 521 a go 526 C.E. Na sii ko kiasogo'a o Mohammad ﷺ ko manga Sahābah niyan sa *Yaman* na so parinta a *Himyar* na miathay dn a minitaps. Sa miakaoma roo so Islām sa da' a miasmpang iyan roo a bagr a somianka'.

Ayon ko *Daryabādī*, na so banog a tohan a so *Nasr* na aya mitotoro' iyan a maana na so kapasang a go kalantas a kapamimikiran.

Sii ko bandingan on o *Yūsuf Alī* ko diorobasa niyan ko Qur'ān, na so kon so lima a manga barahala na adn a mitotoro' iran a manga tanda' a aya iran mititindg a:

So Barahala

So bontal iyan

So mititindg iyan a tanda'

1. Wudd tanda' o bagr

Mama

So kamama'i a

2. Suwā	Babay	So kataid
3. Yaghūth	Arimaw / Sapi'	So kabagr
4. Ya'ūq	Koda'	So kagaan
5. Nasr	Banog / Garoda	So kalambt o kailay

Thanodan!

Sii ko kiapakapoon ankoto a manga barahala a lima na siran na manga taw a manga barasimba, a pimbaalan siran a piagtawtaw sa so dn so manga bontal iran ogaid na so kiaosaya on o manga panonothol na kna' o ba siran palaya bontal a taw, ka kaoto a so *Nasr* na banog a go so ropaan iran na kna' o ba ayon ko kiapanothola on sa onaan.

So Manga Barahala a Pianarankoni o mang Arab a salakaw sankoto a miaona a manga barahala ko masa o Nabi Nuh:

So manga Arab a pzimba sa barahala na aya kapipikira iran ko barahala a *Manāh*, *al Lāt*, a go so *al Uzzā*, na manga wata' siran a babay o Allāh ﷻ. Sa so manga Arab na pakalalawann iran anka'i a tlo a manga barahala a manga babay sii ko lima a manga barahala a inibgay kiran o *Amr bin Luhay* a manga barahala oto ko masa o *Nūh*. Sa so Quraysh a ron makababangnsa so Mohammad ﷺ na aya adat iran na phliotn iran a *Ka'bah* sa gii ran tharo'on so:

"Sii sa ngaran o al Lāt, sii sa ingaran o al Uzzā, a go so Manāh a ika tlo a mbidabida, a siran i manga poporo' a piagtawtaw, a so safaat iran na disomala' a aarapn".

Sa giyankanan a tlo a manga barahala na aya kapipikira kiran o manga Arab na siran i phakasafaat kiran ko Allāh ﷻ a mababaloy siran a okit a phagampitn iran ka an siran makarani ko Allāh ﷻ.

﴿Da' a kapzimbaa mi kiran a rowar sa an kami ran mipakarani ko Allah sa kadazg﴾ (az Zumar: 3).

Sa aya kapipikira kiran na manga kalibonto a manga poporo'.

So Manāh مناة

So *Manāh* na skaniyan i miaonaona ko tlo a manga barahala. Sa so manga Arab na kialayaman iran a kipzompatn iran ko ngaran iyan igira mitho siran sa ingaran sa miaadn kiran so ngaran a *Abd Manāh* (oripn o *Manāh*) odi' na *Zayd Manāh* (bolayoka o *Manāh*). So *Manāh* na aya

kapipikira iran on na babay a tohan o okoran, a so katndo'a on na sii ko okoran o manosiya' ko kaphatay niyan. Na sii ko masa o Mohammad ﷺ na so btad iyan na mababa' a di so btad o dow a salakaw ron. Na sii ko miangaona a masa na so btad iyan na mala' sii sa lopa' a *Hijāz* sa tpik a ragat a Mariga' (*Red Sea*) na sii ko kialagaday o masa na kiasalongan skaniyan o barahala a *al Uzzā*. So barahala a *Manāh* na aya ropaan iyan na di maaator a maitm a ator, a pakatitindgn sa tpik a ragat sa pagltan a Makkah a go Madīnah sii ko kilid o palaw a *al Mushallal* sii sa *Qudayd*. So langowan a Arab na sinimba iran so *Manāh*. Na amay ka so binatang na khorbann ko *Manāh* na sombaliin ska niyan sa lig na isalapot so rogo' iyan sii sankoto a ator a barahala.

Aya makalalawan a bangnsa ko manga Arab a pzimba ko *Manāh* na so mbawataan o *Aws* a go so *Khazraj*, sa giyanka'i a dow a kaloks a Arab a go so manga pd a pithikaloksan na sii siran giizalingganata ko barahala a *Manāh* a go ipthawag iran so ingaran iyan ko masa a kapnayik iran, a go roo siran giiphotol sa bok.

So Quraysh na sinimba iran so *Manāh* sa taman ko ika walo ragon ko oriyan o *Hajj*, ko masa a so Mohammad ﷺ a go so manga Sahābah niyan na miakatogalin siran phoon sa Makkah sii sa Madīnah. Na sii ko kiapakataban o Islam na inisogo' o Mohammad ﷺ ko *Alī bin Abī Tālib* so kagbaa niyan sankoto a barahala. Na oriyan iyan na kinowa o *Alī* so langowan a nganin a matatago' on a pd sa manga korban, na inikasoy niyan ko Mohammad ﷺ sa pd sankoto a manga nganin a miakowa niyan so dow a pdang a so dato' sa *Gassān* a so *al Hārith Ibn Abi Shamir al Gassānī* na inibgay niyan oto a pammgayan ko *Manāh*. So isa ko pdang na aya ilano' iyan na so *Mikhdam*, na so isa on na so *Rasūb*.

Ayon ko salakaw a thothol, na so *Alī* na sii niyan miatoon ankoto a dow a pdang ko smba o barahala a *al Fals*. Giyoto so barahala a pzimbaan o mbawataan o *Tayyi'* a skaniyan na mariga' a tokiyap a ator ko maitm a palaw a aya ipmbtho ron na palaw a *Ajā'* a makasasayan sa piagtawtaw ankoto a barahala. Giyankoto a barahala na bininasa o *Alī bin Abī Tālib* sa sogo'an o Rasūlullāh ﷺ.

al Lāt اللات

So ingaran a *al Lāt* na ngaran a bababayin a tohan, sa skaniyan na tohan a babay. So kapzimbaa sank'a'i a barahala na miatatap sa sobra sa sanggibo ragon ko da pn so Islam. Sa so *al Lāt* na andang dn a katotokawan ko sabaad a manga darpa' a datar a *Palmyra* a giyoto so balintad a kabasakan sii ko landap a lopa' a *Syria*. Go so manga Arab a

Nabatiyyah na katawan iran pn so *al Lāt*. Giyanka'i a bangnsa na piakazaog iran so Agama o manga Arab a go so barahala o manga pd a bangnsa a go so bandaran iran sa *al Batrā' (Patria)*, a giyanan so pthawagn a Madain Salih a matatago sa lopa a Saudi Arabia, na makikilala a makazasaog on so ta'ong o manga *Greek* a go *Roman* a go Arab.

So *al Lāt* na skaniyan na pat i rogo' a ator a sii makambbtad sa at Tā'if, a aya komikibir on na so mbawataan o *Attāb bin Mālik* a pd siran ko pithikaloksan ko *Thaqīf*. Sa pimbalayan iran ankoto a barahala sa taragombalay a datar o walay ko atag iyan, sa skaniyan oto a barahala na kokokosan sa bonkos a datar a Ka'bah a dinis. Sa sinimba skaniyan o Quraysh a go so kalangkapan a Arab, sa so ingaran a *Zayd al Lāt* (bolayoka' o *al Lāt*) a go *Taym al Lāt* (oripn o *al Lāt*) na sii makagaganat sankanan a barahala. Giyankoto a barahala na sii pakabbkna ko darpa' a so imanto na kambabalayan sa Manārah o miagbaa Masjid sa at Tā'if. Sa miatatap so kapzimbaa sankoto a barahala sa taman ko masa a kiapagislam o manga taw sa at Tā'if, sa so barahala na tiyotong.

العزى al Uzzā

So barahala a *al Uzzā* na skaniyan i kangodaan ko tlo a manga barahala. So katharo' a *al Uzzā* na bababayin a katharo' o *al A'azz*, a aya mitotoro' iyan a maana na makalalawan so kabagr iyan. Sa aya komikibir sankoto a barahala na so mbawataan o *Shaybān Ibn Jābir*, na aya kaposan a somisiyap on na so *Dubayyah*.

So barahala a *al Uzzā* na sii makambbkn sa balintad a pagotaraan a *Nakhlah*, ko darpa' a pmbthowan sa *Hurād*, a marani sa Makkah.

So barahala a *al Uzzā* na kayo a Nonok (*Samurah*) a so poro' iyan na mbabalayan sa walay, na sii ko kilid ankoto a kayo na adn a ator on a sosotin, a skaniyan i giikhorbanan a palaya siran sosotin a go giyankoto a kayo.

So manga Arab na ipmbtho iran ko manga wata' iran so *Abd al Uzzā* (oripn o *Uzzā*). So *al Uzzā* na skaniyan i makallbi ko manga barahala o Quraysh. Go so Quraysh na sominggay siran sa darpa' a matndo' a balintad ko darpa' a *Hurād* a idatar iran so kasslaa on sa lopa' a Haram sa Makkah. Sa so barahala na pphamgan sa manga pammngayan a go pthomanan sa manga samaya' a go manga korban a go manga wata'. Go kikilalaan a so *al Uzzā* na skaniyan dn so bitoon a *Zuhrah (Venus)* a skaniyan so tohan o kabaya' (*God of Love*) ko manga *Roman*. Sa

miatatap so kapzimbaa ko *al Uzzā* sa taman ko kinisaparn o Mohammad ﷺ ko kasimba sa barahala.

Sii ko oriyan o kiatabana sa Makkah o manga Muslim ko ragon a 630 A.D. na inisogo' o Mohammad ﷺ ko olowan o sondaro niyan a so *Khālid bin al Walīd* so kagbaa niyan sankoto a barahala a *al Uzzā*.

Ayon ko andang a thothol na so *al Uzzā* na skaniyan na shaytān a mababaling sankoto a kayo a *Samurah* (nonok) sa balintad a *Nakhlah*.

Gowani a pataan o Khālid so sapoon sankoto a kayo na inizaan o Rasūlullāh ﷺ o adn a miailay niyan a nganin? Na pitharo' iyan a: Da', na inisogo' iyan on so kapataa niyan ko ika dow a kayo na kagiya mapata' iyan na inizaan iyan o adn a miailay niyan a nganin na pitharo' iyan : Da', na inisogo' iyan on so kapataa niyan ko ika tlo a kayo, na so kaphataa niyan on na miailay niyan a korngango a loks a babay a somasarirang a bok iyan a lomalayog a pnggarngtn iyan a ngipn iyan a so lima niyan na mapapalot sa lig iyan, a sii ko onaan iyan na tomitindg on so *Dubayyah* a skaniyan so somisiyap sankoto a shaytān a barahala, na so kiailaya niyan ko Khālid na miananawag sa:

*"Hay Uzzā linding anka a ginawa nka ko Khālid sa o ba ka maola!
Sa lbadn ka so kolob sa gomaan inka a ginawa nka ka o di nka mapatay
so Khālid, na khaolog ka ko kaitoan a go so kapakarondan, sa panizakay
ka sa linding anka a ginawa nka!"*

*"Na somimbag so Khālid Sa hay Uzzā so bantogan akn a di
khasalonganNa kna' o ba nka kapaar Sa so Allāh na inikokom iyan so
kapakarondan ka!"*

Na so kiaipos oto na tinidaw o Khālid so babay a loks na miabnsad a olo niyan. Na so bankay niyan na mimbalo a ombi a go bayan'k. Oriyan iyan na piakaragondong iyan so kayo a *Samurah* a go biono' iyan so *Dubayyah* a so komikibir ko *al Uzzā*. Na komiasoy ko Rasūlullāh ﷺ sa pianothol iyan on so miailay niyan. Na so Rasūlullāh ﷺ na pitharo' iyan a:

*"Giyanan so al Uzzā! A sii ko oriyan iyan na da dn a khaadn a pd a al
Uzzā ko manga Arab Ipoon dn sankā'i a gawii na di dn khasimba skaniyan
pharoman"*

Hubal هبل

So barahala a Hubal na makatitindg ko kilid a Ka'bah. A skaniyan na mariga' a batolakit a ator. A aya bontal iyan na piagtawtaw a manosiya' a

so kawananan a lima niyan na miabinasa. Sa so Quraysh na inimbaal iran sa lima niyan a bolawan.

Na so hadapan o Hubal na matatago' on so Kalonkong o Pito a Gasa' o Okoran (*al Azlām - Oracle Arrows*). A giyankoto a manga gasa' na da' a sokot iyan a go da a lawi niyan. A skaniyan na sosotin a go sisiyapn o komikibir ko barahala, so isa sankoto a gasa' na sosoratan sa *Sahīh* ontol odi' na bnar (odi' na linang so rogo' iyan bangnsa niyan) na so isa a gasa' na aya isosorat on na mikokoyapt *mulsaq* (di linang so rogo' iyan a go so bangnsa niyan) na amay ka so mama na zanka' ko bangnsa o bago a inimbawata' na mgay sa korban ko *Hubal* a binatang na tomonggos ko gasa', na o aya matonggos iyan na so *Sahīh* na so wata' a inimbawata' na matarima sa kna' o ba wata' sa zina (di' kawing) na amay ka aya matonggos iyan na so kasosoratan sa *mulsaq*, na aya maana niyan na so inimbawata' na wata' sa di' kawing sa sankaan iyan so wata' a inimbawata' i karoma niyan. Sa adn pn a manga gasa' roo a salakaw sankoto a dow a phagosarn sa kaprimar ko isa a miatay a go so btad a kapangaroma.

Go igira adn a pnggolawlaan o Arab a mapn'd na somong sankoto a Kalonkong na tomonggos sankoto a gasa' sa pagilayin iyan o antonaa i phakambowat on a sogo'an sa giyoto dn i btad iran.

So ama' a dato' o Mohammad ﷺ na somiong ko hadapan o *Hubal*, na mizapa' on sa o mbawata' sa sapolo' a manga wata' a mama, na so isa on na pkhorbann iyan ko tohan sa hadapan a Ka'bah, na so *Abdul Muttalib* ..

na mimbawata' sa sapolo' a go dow a manga wata' a mama a go nm a manga wata' a babay. Na gowani a mamakala' so manga wata' iyan na piakalangkap iyan so samaya' iyan sii kiran na inisorat so manga ngaran iran ko sapolo' a manga gasa'. Na so komikibir ko *Azlām* (rimaran a gasa') na piakazaozaog iyan so manga gasa' oriyan iyan na tionggos, na so okoran na sii miakambowat ko *Abdullāh* a so Ama' o Mohammad ﷺ Na so *Abdul Muttalib* na kinowa niyan so wata' iyan na inwit iyan ko barahala a *Isāf* a go *Nā'ilah* a giyoto i giikhorbanan o manga Quraysh a marani bo' sa Ka'bah, sa kinowa niyan so glat iyan ka zombaliin iyan so *Abdullāh*. Na so manga tonganay niyan na inakolan iran sa di niyan kakhorbana ko *Abdullāh*. Na miakimosawir kiran na aya minimosawir na tonggosn pharoman so gasa' sa sanggarn a sapolo' a onta oman tonggosn na miakasapolo' matonggos na sii dn sa ngaran o *Abdullāh* na so ikasapolo a go isa na miakambowat sa sii ko onta, samanoto na aya minisanggar ko *Abdullāh* a onta na magatos a onta sa dakatoga' o rogo' iyan, a giyoto i

mimbaloy a adat o Quraysh a pkhibgay a *Diyat* o miakapatay sa da thibabaa a tiankd o Islām a kokoman a *Diyat* ko oriyan o kiapakaoma niyan.

So Isāf a go so Nā'ilah (إِسَافٌ وَنَائِلَةٌ)

Aya paratiaya o manga Arab a *Jāhiliyyah* na giyankoto a dow a barahala na manga taw siran a piamaloy siran a ator. (So manga Arab na aya paratiaya iran na so sabaad a manga ator a makasasayan sa bontal a manosiya' na giyoto na piamaloy a manosiya'). Ayon ko iringa' a andang na so barahala na mama a go babay a pd siran ko bangnsa a *Jurhum* sa *Yaman* a aya ngaran iran na so *Isāf Ibn Ya'lā* a go so *Nā'ilah bint Zayd*.

Sa mikhabaya'i siran a dow a, na nomiayik siran sa Makkah a go somiold siran sa Ka'bah, na adn a miatoon iran roo a misisibay a darpa' na mithapok siran on na mindarowaka' siran sankoto a soti a walay, na sabap roo na piamaloy siran a manga ator na kagiya mapita' a matoon siran na iniliyo siran na tiago' siran sa kilid a Ka'bah ka an siran mabaloy a lalangan ko manga taw. Oriyan iyan na mimbaloy siran a pd ko manga barahala a sinimba o manga Arab a pd o manga barahala a salakaw, so isa on na sii piakabkn sa obay a Ka'bah, na so isa on na sii ko obay o paridi' a *Zamzam*, na oriyan iyan na mimbaloy siran a barahala a giikhorbanan sa manga binatang a kokorbann.

Dul Kalasah (ذُو الْخَلَصَةِ)

Giyankanan a barahala na siimakambbtad sa *Tabālah* a pagltan a Makkah a go giya *Yaman*. Skaniyan na mapoti' a ator a adn a migagaang on a bontal a sankad. Sa aya komikibir on ko manga Arab na so mbawataan o *Umāmah* a pd ko bangnsa *Bājila Ibn Ashur*. Sa so bangnsa a *Khath'am*, *Bajilah*, *Azd as Sarāt*, a go so manga siringan iran a manga Arab a pd ko *Hawāzin* na sinimba iran ankanan a barahala a go pikhorbanan iran.

So tlo a manga gasa' a kaprimar na rk ankanan a barahala a *Dul Khalasah*, sa so paganay a gasa' na sosoratan sa pzogo' *al Āmir*, na so ika dow a na sosoratan sa Somasapar *An Nāhī*, na so ika tlo na sosoratan sa Nomanayaw a pphagayan *Mutarabbis*.

So *Imru'ul Qays* na tiunggos iyan so gasa' a okoran sa miakatlo ko hadapan o barahala a *Dul Khalāsah* ko oriyan o kiabono' o Ama' iyan a so *Hujr* sa minggolalan ko isa ka loks a *Asad*. Sa phamangni skaniyan sa kaayonan ko kazaopa niyan ki Ama' iyan ogaid na oman makaliyo so gasa' na aya ipzogo iyan na so di niyan kasaop, na kiararangitan na

bininasa niyan so manga gasa' a go inibadas iyan ko barahala, sa inizinta' iyan so barahala. Sa giobat iyan so bangnsa a *Asad* na diyaag iyan siran.

Na inipoon roo dn na da dn masopak so barahala a *Dul Khalasah*. Na gowani a makoama so Islām na giba' iyan ankoto a barahala. Sa so Imru'ul Qays na skaniyan i paganay a somanka' sankoto a barahala ko kaonoti ron.

Amm Anas (عمُّ أَنَسٍ)

So Barahala a *Amm Anas* na pzimbaan o manga Arab sa Yaman sii sa Ingd a *Khawlān*. Pd skaniyan ko manga barahala a miaaloy ko Sūrah a *al An'am* :136 ko Qur'ān.

Sa igira so manga Arab na miakapragon siran sa pr na adn a isnggay ran on a rk o Allāh ﷻ, a go somnggay siran on sa kipantag o barahala iran. Na amay ka somambr so ndo' a makapoon ko inisnggay ran a rk o barahala iran sa siiniyan ibayog ko inisnggay ran a rk o Allāh ﷻ, na kowaan iran so inisnggay ran ko Allāh ﷻ na itapi iran ko rk o barahala, na amay ka so ndo' na somambr sa sii makapoon ko inisnggay ran a rk o Allāh ﷻ na ibayog iyan ko katampar a inisnggay ran ko barahala, na ibagak iran sa di ran ikasoy sa ba iran tapiin ko inisnggay ran a rk o Allāh ﷻ a kipantag, giyanan so inaloy o Qur'ān a giiran kapanalimbot ko kokoman iran, a pakallbin iran so barahala a di so Allāh ﷻ ko kabnar iyan a ipmbtad iran.

Manga Oripn o Allah:

Giyanan i bandingan ko manga barahala o manga Arab ko masa a Jahiliyyah, sa so kiapakaoma o Islam na miaponas ankanan a manga barahala sii ko manga Arab.

وَأَقُولُ قَوْلِي هَذَا وَأَسْتَغْفِرُ اللَّهَ لِي وَلَكُمْ وَلِسَائِرِ الْمُسْلِمِينَ مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ
فَاسْتَغْفِرُوهُ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ.

Wa aqūlu qawlī hādā wa astagfirullāha lī wa lakum wa lisāiril Muslimīn min kulli dambin fastagfirūhu innahu Huwat Tawwābur Rahīm.